

ISSN 0353-295X (Tisak) 1849-0344 (Online)
 Radovi - Zavod za hrvatsku povijest
 Vol. 49, Zagreb 2017

UDK 94(497.4)“15/18“(091)
 81`286(497.4)“15/18“(091)
 Pregledni rad
 Primljeno: 7. 1. 2017.
 Prihvaćeno: 9. 7. 2017.
 DOI: 10.17234/RadoviZHP.49.3

Širenje hrvatskog etnonima i lingvonima na slovensko stanovništvo današnje istočne Slovenije između 16. i početka 19. stoljeća i njihovo iščeznuće*

Rasprava pokušava komparativnim metodama i obuhvaćanjem najšireg spektra izvora osvijetliti razloge pojave i iščeznuća hrvatskog imena u četirima slovenskim rubnim pokrajinama, Beloj krajini, Kostelu, Prekomurju i Prlekiji, u „prednacionalno doba“. Širenje etnonima Hrvat i lingvonima hrvatski na slovenske pokrajine bilo je sastavni dio šireg i dugotrajnog procesa imenske kroatizacije, potaknutog tektonskim geopolitičkim promjenama, uzrokovanim osmanskim osvajanjima na Balkanu i u Panonskoj nizini u 15. i 16. stoljeću. Slabljenje i ugasnuće hrvatskog imena do kraja 18., odnosno početka 19. stoljeća usko su povezani s političko-upravnim i crkvenim reformama koje su rubne slovenske pokrajine udaljile od kulturnih i obrazovnih središta u Hrvatskoj te s nastankom dvaju slovenskih regionalnih književnih jezika – prekomurskog i istočnoštajerskog. Za iščeznuće hrvatskog imena bila je naposljetku odlučujuća činjenica da se ta područja nisu integrirala u hrvatski politički prostor. Teze i rezultati priloga oslanjaju se na monografiju na slovenskom u kojoj je problematika detaljnije obrađena.

U svim nacionalnim historiografijama postoje propuštene teme koje ostaju neobrađene bilo zbog oskudne dokumentiranosti, bilo zbog „političke korektnosti“, što u krajnjem slučaju dovodi čak i do tabuiziranja. Nerijetko se među nedovoljno obrađenim pitanjima nađu jezična nazivlja, nazivi za teritorij ili skupine ljudi, ako remete uvriježen koncept etnogeneze i oblikovanja određenog modernog naroda. Za nacionalnu je povijest posebno „nezahvalno“ obrađivati one pojave na vlastitom teritoriju i u dijelu narodnog tijela koje su se u prošlosti nazivale jednako kao prostor, jezik i ime nekog drugog modernog naroda, posebice susjednog i

* Teze i rezultati priloga oslanjaju se na monografiju na slovenskom u kojoj je problematika detaljnije obrađena (Boris Golec, *Nedokončana kroatizacija delov vzhodne Slovenije med 16. in 19. stoletjem. Po sledih hrvaškega lingvonima in etnonima v Beli krajini, Kostelu, Prekmurju in Prlekiji*, Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2012.). Članak u sažetom obliku donosi glavne spoznaje i argumentaciju kako bi se zbog važnosti za hrvatsku historiografiju s njima lakše upoznala i hrvatska znanstvena javnost.

po jeziku srodnog, iako se možda radi o vremenski udaljenoj ili čak o minornoj pojavi. Slovenci i Hrvati u tom smislu nisu izuzetak. U hrvatskoj historiografiji slovensko samoopredjeljenje stanovnika Slavonije sa središtem u Zagrebu te ime njihova (kajkavskog) jezika koji se u novom vijeku još dugo nazivao slovenskim ostaje potisnuto na marginu; o tom se pitanju dosad raspravljalo prije svega kao o književnojezičnom i prepuštalo ga se povijesti hrvatskog jezika. Pritom još uvijek nedostaje temeljito istraživanje o kompleksnosti šire pojave koja uključuje i etnonim te samoopredjeljenje tzv. „Slovenaca“¹. Sa sličnom, iako po geografskom opsegu manjom, pojavom susreće se slovenska historiografija. Dok je, na primjer, za nju bila prihvatljiva prisutnost nekakvih Hrvata u manjem dijelu Karantanije potkraj prvog tisućljeća,² nedostajala joj je sustavna obrada nimalo nevažnog pitanja od kada i zašto se stanovništvo Bele krajine u ranom novom vijeku samooznačavalo Hrvatima te svoj jezik nazivalo hrvatskim, o čemu je već u 17. stoljeću pisao polihistor Janez Vajkard Valvasor u svom monumentalnom radu *Slava vojvodine Kranjske* (1689.). Kranjskim Hrvatima namijenio je čak posebno poglavlje,³ a jezik, nošnju i običaje ljudi u Beloj krajini označio kao hrvatske i na više drugih mjesta.⁴ Premda su već dugo na raspolaganju i objavljeni izvori koji dokazuju da kranjski Hrvati nisu bili polihistorov akademski izum, slovenska je humanistička znanost pitanje u neprilici donedavno jednostavno propuštala ili ga se doticala samo na opisnoj razini, kao svojevrsnog valvasorskog predmodernog etnografskog kurioziteta.

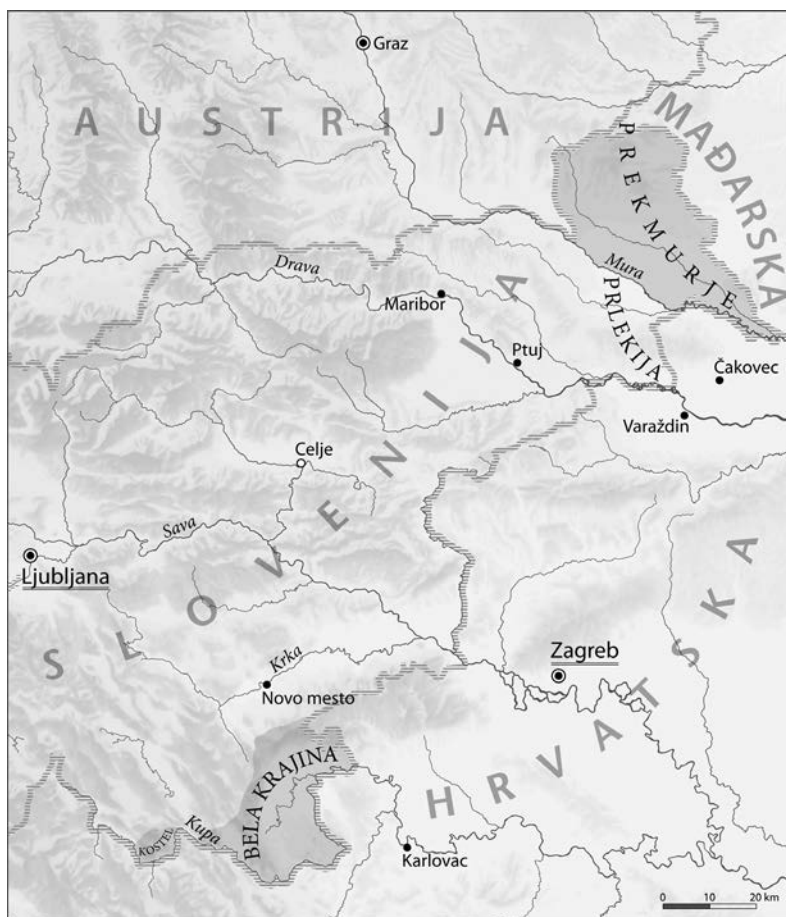
Rasprava želi predstaviti glavne spoznaje sistematičkog istraživanja koje se temelji na komparativnim metodama i na obuhvaćanju najšireg spektra izvora, a cilj mu je osvijetliti razloge pojave i iščeznuća hrvatskog imena u četirima rubnim slovenskim pokrajinama: u Beloj krajini, Kostelu, Prekomurju i Prlekiji. Predstavljeni su ključni, najrječitiji izvori, odnosno najilustrativniji primjeri koji dokazuju da se hrvatsko ime (etnonim i lingvonim) na tim prostorima privremeno uvriježilo umjesto prvobitnog slovenskog, tada imena s „prednacionalnim“ sadržajem, a vlastitog također i popriličnom dijelu današnjih Hrvata kajkavaca. Širenje hrvatskog imena na rubne slovenske pokrajine bilo je sastavni dio šireg i dugotrajnog procesa imenske kroatizacije srednjovjekovne Slavonije sa središtem u Zagrebu, potaknutog tektonskim geopolitičkim promjenama, prouzročenima osmanskim teritorijalnim osvajanjima na Balkanu i u Panonskoj nizini u 15. i

¹ Usp. posebice BUDAK 2007: 209-215, 218 (bibliografija). Na „slovenski jezik“ (današnji kajkavski) i ranonovovjekovni identitet kajkavaca u posljednje se vrijeme osvrnuo Hrvoje Petrić (PETRIĆ 2009: 36-46; ISTI 2012: 211-221).

² GRAFENAUER 1978: 409-411; ISTI 1979: 114-115.

³ VALVASOR 1689/VI: 302-305.

⁴ ISTI 1689/II: 217-220; ISTI 1689/XI: 147, 148, 248, 383, 602.

Područja raširenosti hrvatskog etnonima i lingvonima u današnjoj istočnoj Sloveniji

16. stoljeću. U povijesno slavanskom prostoru, otada još tješnje povezanom s ostacima prvobitne Hrvatske, hrvatsko se ime do 18. stoljeća uvriježilo umjesto dotad slovenskog najprije kao politička oznaka prostora i stanovništva, a tek poslije i kao oznaka za njegov kajkavski jezik koji se u ranom novom vijeku još dugo nazivao *slovenskim jezikom*.⁵

Temeljna su pitanja ove rasprave: 1) zašto je hrvatsko ime u ranom novom vijeku uopće moglo zamijeniti slovensko i u dijelu današnjeg slovenskog nacionalnog prostora, te 2) zašto je s vremenom iščeznulo? Tri od četiriju pokrajina u kojima se pojavilo – Prlekija, Prekomurje i Bela krajina – ušle su u zajednički državni okvir s ostalim slovenskim etničkim teritorijem zadnje: Bela krajina na jugoistoku Kranjske i Prlekija na sjeveroistoku slovenske Štajerske na prijelazu

⁵ BUDAK 2007: 214-215; ISTI 2000: 5-21; ROTAR 1988: 337 ff.

iz 12. u 13. stoljeće, a Prekomurje tek 1526. habsburškim stjecanjem ugarske krune,⁶ no one nikada dotad nisu bile sastavnim dijelom povijesne Hrvatske, niti ih je naseljavalo stanovništvo koje bi svoj jezik nazivalo hrvatskim, a sebe Hrvatima. S druge strane, sve četiri rubne pokrajine, uključujući Kostel, mali predio uz Kupu na jugoistoku Kranjske, živjele su s današnjim hrvatskim prostorom stoljećima u živahnoj kulturnoj interakciji kojoj je utirala put prije svega jezična srodnost, a u slučaju Prekomurja i zajednički – ugarski politički okvir. Dva međusobno tijesno povezana čimbenika – jezični i kulturno-jezični – rezultirala su u ranom novom vijeku u svim četirima pokrajinama različito intenzivnom kroatizacijom lingvonima, a u trima i učestalim pojavljivanjem hrvatskih etnonima koji su, pak, tijekom 18. stoljeća počeli naglo uzmicati, da bi na posljetku posve iščeznuli.

Uz Kostel koji je na Kupi jedini izravno graničio sa srednjovjekovnom Hrvatskom ovoj je geografski bila najbliža *Bela krajina*, krajnji jugoistočni dio Kranjske i Svetog Rimskog (Njemačkog) Carstva, o čijem „hrvatskom karakteru“ znamo najviše, a to zahvaljujući polihistoru Janezu Vajkardu Valvasoru i njegovu enciklopedijskom radu o Kranjskoj. Bela krajina dobila je svoje sadašnje ime tek u 19. stoljeću, dok se barem od 13. stoljeća nadalje zvala Metlika. Valvasor 1689. naglašava da se to područje „sada“ (!) općenito zove „Hrvatskom“ (na njemačkom *Croaten*, odnosno *Crabaten*), premda se nalazi u Kranjskoj, dok je prava Hrvatska zapravo na drugoj strani Kupe (*diese Lands = Gegend ist eben die jenige, welche wir in Crain insgemein heut Crabaten nennen: ob es schon in Crain, auf dieser Seiten der Kulp, hingegen auf jener Seiten eigentlich das recht Croatien (oder Krabaten) ligt*). Razlozi su takva nazivanja, prema Valvasoru, hrvatski jezik, običaji i nošnja stanovništva, elementi koje spominje i u opisima više belokranjskih kaštela, dvoraca i obaju tamošnjih gradova, Metlike i Črnomlja. Pritom Belokranjce jasno izjednačuje s Hrvatima s druge strane Kupe i navodi kako kranjski Hrvati također govore „pravi hrvatski jezik“. Prema dvama Valvasorovim gotovo identičnim opisima životnog prostora kranjskih Hrvata, oni žive „oko Metlike, Pobrežja, Vinice, Črnomlja i oko tih mjesta“ (*welche bey Möttling, Freyen Thurn, Weinitz, Tschernembl und derer Orten herum leben*). Ujedno Hrvate unatoč jezičnim i etnografskim sličnostima razlikuje od tamošnjih Vlaha ili Uskoka pravoslavne vjere.⁷ Dvjesto godina poslije Valvasora jednako je jasan slovenski povjesničar i književnik Janez Trdina (1873.), koji navodi kako se Belokranjci „sada“ (!) ne smatraju ni Kranjcima ni Hrvatima. Tim imenom zovu ih samo njihovi susjedi Dolenjci koji su im prema Trdini hrvatsko ime i nadjenuli.⁸ O tome

⁶ M. KOS 1933: 144-153; KOSI 2008: 121-124.

⁷ VALVASOR 1689/II: 217-220; ISTI 1689/VI: 302-305; ISTI 1689/XI: 147.

⁸ TRDINA 1912: 140-144, 199-201.

da su se njime ikada i u bilo kakvom obliku koristili za sebe i Belokranjci sâmi Trdina je, očito time braneci njihov „slovenski karakter“, uporno šutio, premda je kao povjesničar dobro poznao Valvasorov rad i znao da su barem ponegdje u južnom dijelu Bele krajine stanovnici svoj govor u drugoj polovini 19. i u prvim desetljećima 20. stoljeća još uvijek nazivali „hrvatskim“.⁹

Nasuprot Trdine (1830. – 1905.), djeteta „doba nacionalizama“, stoji u tom pogledu neopterećeni tragač za istinom iz 17. stoljeća, Janez Vajkard Valvasor (1641. – 1693.) koji, pak, s druge strane iznimno voli kuriozitet. Upravo iz tog razloga ne smijemo zaobići pitanje nije li možda Valvasor pretjerivao u suprotnom smjeru, pa tako Belokranjci u njegovo vrijeme nisu bili ni manje ni više Hrvati nego prije i poslije njega. Suvremeni „neutralni“ izvori pokazali su da je imao pravo. Ime Hrvati za stanovnike Bele krajine nalazimo 1725. u izvješću liječnika Zalokara iz Novog Mesta,¹⁰ a pokrajinsku oznaku „Kroaten“ za Belu krajinu najprije 1709. u urbaru vlastelinstva Žužemberk (*Vnter Crain in Crovathen/ Crobathen*)¹¹ te polovinom istog stoljeća i u urbarima još jednog vlastelinstva zapadne Dolenjske, grofovije Turjak (*Crobathische Gültt* odnosno *Croaten*).¹² Štoviše, još potkraj stoljeća (1795.) u izvoru crkvene provenijencije govor Župe Vinica na krajnjem jugu Bele krajine označen je hrvatskim lingvonimom.¹³ Najvažniji su izvori o autoidentifikaciji stanovništva matične knjige sveučilišta u Grazu i Beču,¹⁴ u kojima tijekom stoljeća možemo pratiti promjene identiteta intelektualaca podrijetlom iz Bele krajine, odnosno povijesne Metlike. Dok su se oni do prve polovine 17. stoljeća opredjeljivali prema Kranjskoj, kao Kranjci (*Carniola, Carniolanus*), u iznimnim slučajevima kao *Sclavus*, a najčešće prema pokrajinskoj pripadnosti, kao Metličani (*Metlicenses*), vremenski raspon između 1643. i 1712., dakle upravo Valvasorovo vrijeme, doba je njihova opredjeljivanja

⁹ RAMOVŠ 1935: 135.

¹⁰ Arhiv Republike Slovenije (ARS), AS 2, Deželni stanovni za Kranjsko, k. 689, fasc. 393, Sanitätsbericht aus der Bela Krajna 1725, 26. 2. 1725.

¹¹ Österreichisches Staatsarchiv, Wien (ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Fürstlich Auerspergsches Familienarchiv (FAA), A-15-86, Ausstand Extract Seisenberg 1709, s. p. (*Vnter Crain in Crovathen, Vnter Crain in Crobathen*).

¹² ÖStA, HHStA, FAA, C-55-47, Urbar Auersperg ca. 1750, s. p. (*Crobathische Gültt*); ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, II/26u, prirodni urbar grofije Turjak 1750-1760, naslovna strana (*Croaten*).

¹³ Kada je novi kapelan u Vinici, rođen u Gorenjskoj, tražio premještaj, naveo je kao razlog svoje „nerazumijevanje hrvatskog koji se u Vinici općenito govori“ (Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), NŠAL 10, ŠAL/Ž, fasc. 442, Vinica 1765-1860, 24. 4. 1795.).

¹⁴ Korištene su objave matičnih knjiga Sveučilišta u Beču: GALL 1956; SZAIVERT I GALL 1967; GALL I W. SZAIVERT 1971; GALL I PAULHART 1974; GALL I M. SZAIVERT 1975, MÜHLBERGER I SCHUSTER 1993. Daljnje objave matičnih knjiga sveučilišta u Grazu: ANDRITSCH 1965; ISTI 1977; ISTI 1980; ISTI 1987; ISTI 2002. Neobjavljene mlađe matične knjige obaju sveučilišta: Archiv der Universität Wien, Codices M 9, M 10, M 11; Universitätsbibliothek Graz, Handschriftensammlung, Ms. 58-1, 58-2.

kao Hrvatâ (*Croata*).¹⁵ U spomenutom rasponu od 70 godina čak je 88% studenata opredijeljenih kao Hrvati (30 od ukupno 34), a samo četvoricu u matičnim knjigama obaju sveučilišta nalazimo upisane kao Kranjce (*Carniolus*). No, još u prvoj polovini 18. stoljeća poimanje pripadnosti široj društvenoj zajednici ponovo se naglo mijenja. Između 1719. i 1800. među sveučilištarcima podrijetlom iz Bele krajine označeno je kao *Croata* manje od jedne petine (5 od ukupno 26 ili 19%), među kojima zadnji 1783. godine, a 1778. kod jednog nalazimo akademsku oznaku Dalmatinac (*Dalmata*). Zanimljivu sliku pokazuju oznake klerikâ koje je u polustoljetnom razdoblju između 1698. i 1749. zaređio njihov biskup – akvilejski patrijarh sa sjedištem u Udinama (Italija): među zaređenima iz sjevernog dijela Bele krajine velika su većina nazvani Kranjcima (26 od 33 ili 79%), a među onima iz južnog dijela još veći udio (88%) čine klerici, opredijeljeni kao Hrvati (15 od 17).¹⁶ Nakon uključenja Bele krajine u novoosnovanu nadbiskupiju u Gorici (Gorizia) 1751., oznaku *Croata* za samo nekoliko godina u cijelosti zamjenjuje oznaka Kranjec.¹⁷ Potvrdu da je hrvatsko ime do kraja 18. stoljeća doista jako nazadovalo nalazimo u suvremenoj literaturi o Kranjskoj, u topografijama F. A. Breckerfelda i H. G. Hoffa s prijelaza iz 18. u 19. stoljeće. Kako oko 1790. navodi Breckerfeld, jezik, nošnja i običaji u nekim dijelovima Bele krajine imaju hrvatska obilježja (*kroatisch*) ili iskazuju hrvatski utjecaj (*ziemlich kroatisch*),¹⁸ dok Hoff (1808.) donosi još manje podataka te vrste, a među jezicima koji se govore u Dolenjskom okružju (koje uključuje i Belu krajinu) ni jednom jedinom riječju ne spominje se hrvatski.¹⁹ „Neutralna“ izvješća toga vremena također govore tek o sličnostima između belokranjskih i hrvatskih govora.²⁰

Što se, dakle, događalo s autoidentifikacijom stanovništva Bele krajine tijekom 17. i 18. stoljeća, u vrijeme kada se gotovo ni u čemu nije izmijenila demografska

¹⁵ Valja istaknuti da između 1567. i 1634. na obama sveučilištima zbog oskudnih podataka o podrijetlu studenata nalazimo samo jednog iz Bele krajine (1616. u Grazu). Sveučilištarac iz Črnomlja koji je 1635. promoviran kao Kranjec (*Carniolus*), kasnije, između 1651. i 1662., kao župnik u Radgoni/Radkersburg u Štajerskoj navodi se s oznakom *Carniolo Croata* (!) – kranjski Hrvat (RADOVANOVIĆ 1995: 46).

¹⁶ Archivio Arcivescovile di Udine (AAU), Archivio della Curia Arcivescovile (ACAU), busta 633-639.

¹⁷ Prema objavama knjiga ređenja: VOLČJAK 2010; ISTI 2012.

¹⁸ ARS, AS 730, Gospostvo Dol, fasc. 123, Topografija Kranjske I, pag. 215, 216, 241, 437.

¹⁹ HOFF 1808: 1-2, 84-92, 104-112, 145-147.

²⁰ Ljubljanski biskupijski ordinarijat 1823. poimao je narječje Črnomlja još uvijek kao hrvatsko; jedan je svećenik ondje imao priliku naučiti hrvatsko narječje (*den kroatischen Dialect*), čije je poznavanje, prema mišljenju Ordinarijata, bilo nužno za imenovanje na mjesto kapelana u Preloki na Kupi (NŠAL 10, ŠAL/Ž, fasc. 259, Preloka 1803-1960, 23. 12. 1823.). S druge strane, župljani Črnomlja bili su istodobno pogođeni kada ih je svećenik iz Ljubljane nazivao Hrvatima: *uns als Croaten titulierte* (NŠAL, NŠAL 10, ŠAL/Ž, fasc. 48, Črnomelj 1766-1874, 28. 12. 1826.).

i jezično-etnografska slika pokrajine? Hrvatsko ime najprije istiskuje prijašnje slovensko, da bi ovo nakon određenog vremena posve istisnulo hrvatsko. Ključni pomaci imaju svoje korijene još u 16. stoljeću, nakon što je državna granica Svetog Rimskog Carstva i Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva na Kupi 1526./1527. postala unutarnjom granicom zajedničkog habsburškog dinastičkog okvira i kada je Bela krajina doživjela znatne demografske promjene doseljavanjem južnoslavenskih prebjega s područja osvojenih od strane Osmanlija.²¹ Zajednička sudbina i etnički izmiješano stanovništvo zbližili su Belu krajinu s prostorom s druge strane Kupe prema kojemu je geografski težila, no pri širenju hrvatskog etničkog imena preko granice nemoguće je pripisati odlučujuću ulogu doseljenicima jer se radilo o etnički, jezično i konfesionalno vrlo heterogenom življu. Izvori iz druge polovine 16. stoljeća svjedoče da se jezik starosjedilačkog stanovništva u to vrijeme nazivao slovenskim (*windisch*),²² a začetnik slovenskog književnog jezika, Primož Trubar (1508. – 1586.), svrstao je Belokranjce geografski u okvir svoga „kranjskog slovenskog jezika“.²³ Još se u istom stoljeću prilike mijenjaju. Najjugoistočnija se kranjska pokrajina usko povezuje s reformacijom u Hrvatskoj i Vojnom krajinom.²⁴ Od polovine 16. stoljeća uveliko se mijenja i struktura plemstva na tlu Bele krajine, odnosno Metličke grofovije: ondje su se za više desetljeća usidrile hrvatske grofovske obitelji Erdödy i Frankapan, Bela krajina biva staništem raznih plemićkih obitelji sa službama u Vojnoj krajini,²⁵ a u belokranjskim je dvorcima od polovine 16. do ranog 18. stoljeća kontinuirano dokumentirana hrvatska kancelarija, najprije glagoljička, a poslije latinična.²⁶

²¹ D. KOS 1991: 49, 118-119, 125.

²² Povjerenstvo zemaljskog kneza između 1564. i 1568. jedno mjesto kod Črnomlja naziva *windisch Khallze genandt*, koristeći se pritom uvriježenim izrazom *windisch* sa značenjem ‘slovenski’ (ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, k. 279, I/142, lit. T II-3, s. d., Commission des städtchen Tschernembls etc.). Grad Metlika 1598. nije dodijelio mjesto pisara osobi koja nije vladala slovenskim jezikom: *er vnserer windischen sprach, so wol auch etwan teütsch schreiben auf windische sprach zuvertolmetschen nit wolkhündig* (isto, k. 261, I/135, lit. R XV-8, 7. 10. 1598.).

²³ U predgovoru slovenskom „Prvom dijelu Novoga saveza“ (1557.) Trubar navodi kako je za prevodenje našao jednog slovenskog (!) svećenika iz Metlike i jednog hrvatskog iz Dalmacije: *einen Windischen Priester auß der Mettling [!] und »einen Crobatischen auß Dalmatia* (SA-KRAUSKY 1989: 97). U jednom Trubarovu pismu iz 1560. stoji kako on sâm prilično dobro razumije hrvatski, kao svi Kranjci i Metličani (Belokranjci): *Gott lob, jch verstehe die crobatische sprach wie alle Cräiner vnd Mettlinger [!] zimblich wol* (RAJHMAN 1986: 40, 43).

²⁴ WEISS 2010: 685-712; ISTI 2011: 251-274.

²⁵ D. KOS 1991: 46-48, 63, 68, 74.

²⁶ Prvi je trag hrvatske pisane riječi u Beloj krajini glagoljički natpis u dvorcu Vinica iz 1556. (WEISS 2016: 167-168). U Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti sačuvano je 25 latiničnih isprava na hrvatskom, nastalih u Beloj krajini od oko 1590. do 1713. (Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Arhiv HAZU), Acta Croatica, popis Acta II).

Utjecaj hrvatskog plemstva i njegove uprave na identitet stanovništva ostaje, međutim, poprilično ograničen. Još manje ima naznaka da bi širenje hrvatskog etnonima i lingvonima moglo biti povezano djelovanjem hrvatskih svećenika jer njih u Beloj krajini gotovo da i nije bilo.²⁷ Zahvaljujući redu teutonaca koji je upravljao svim tamošnjim župama i sačuvao vrlo autonoman položaj prema svome biskupu, akvilejskom patrijarhu, svećenstvo je uglavnom bilo domaće, podrijetlom iz Bele krajine.²⁸ No, znani podaci o školovanju belokranjskih svećeničkih kandidata u Zagrebu, o dodjeljivanju tzv. *titulum mensae* novozaređenim svećenicima od strane hrvatskih plemića, djelovanju brojnih svećenika Belokranjaca u zagrebačkoj biskupiji²⁹ te sve do početka 18. stoljeća nedokumentiranost naraštaja s ovog područja među seminaristima ljubljanskog isusovačkog kolegija³⁰ dokaz su uske povezanosti Bele krajine sa Zagrebom koji kao obrazovno i duhovno središte pokriva i tu rubnu kranjsku pokrajinu.³¹

Čimbenike koji su od Belokranjaca na barem jedno stoljeće učinili Hrvate mogli bismo ukratko sažeti u tri glavna čimbenika: 1) jezična srodnost autohtonog i posebno alohtonog belokranjskog stanovništva s prekokupskim stanovništvom Hrvatske, koje se u 16. stoljeću već naziva Hrvatima, a svoj jezik hrvatskim; 2) osjetno povećana povezanost Bele krajine s hrvatskim prostorom nakon uključenja ostataka zemalja ugarske i hrvatske krune u habsburški dinastički okvir (1526./1527.), i 3) time povezana neometana otvorenost pokrajine kulturno-jezičnim utjecajima s juga i istoka kojima su institucionalan oslonac dale domaće crkvene strukture, organizacijski vrlo autonomne, kadrovski s podrijetlom iz belokranjske sredine, a u duhovnom smislu naslonjene na zagrebačku biskupiju. Samo zajedničko djelovanje svih tih čimbenika moglo je rezultirati prilikama koje je u drugoj polovini 17. stoljeća vidio i opisao Valvasor.

²⁷ Gradanstvo Metlike 1643. svojevrijedno je primilo u službu svećenika glagoljaša (Zentralarchiv des Deutschen Ordens, Wien (DOZA), Ballei Österreich, k. 411/6, Visitation 1643, fol. 231). Drugi svećenici iz Hrvatske spominju se u Beloj krajini tek potkraj 18. stoljeća (POKORN 1908: 99, 104). Usp. bilješku 29.

²⁸ Godine 1643. od ukupno deseterice svećenika, četvorica su podrijetlom iz drugih krajeva Kranjske; 1722. od ukupno dvanaestorice, osmorica ih je potekla iz Bele krajine, trojica iz Kranjske i jedan iz slovenske Štajerske; 1766. u svim trima glavnim župama, Črnomlju, Metliki i Vinici, cjelokupno svećenstvo sastoji se od Belokranjaca (DOZA, Ballei Österreich, K 411/6, Visitation 1643, fol. 223-232v; K 416/2, Visitation 1722, fol. 456-457v, 460-461v; K 425/2, Relatio synodalis 1766, s. p.). Godine 1788. čak 24 od ukupno 28 svećenika u Beloj krajini (85,7%) bili su domaći ljudi (POKORN 1908: 96-106).

²⁹ Od ukupno 40 svećenika podrijetlom iz Bele krajine, koliko ih je 1788. djelovalo u Ljubljanskoj biskupiji, oko tri petine (23 ili 57,5%) studiralo je u Zagrebu, gotovo svi iz južnog dijela pokrajine; *titulum mensae* dobila je od hrvatskih plemića njih trećina – 13 ili 32,5% (POKORN 1908: 96-106). Od 83 slovenskih svećenika djelujućih u 17. i 18. stoljeću u Zagrebačkoj biskupiji, gotovo dvije trećine, 53 ili 55, činili su Belokranjci (BARLE 1899: 102-109, 125-133).

³⁰ Objave popisa seminarista: ČRNIVEC 1999.

³¹ BARLE 1999: 103; ISTI 1901: 52-54; AMBROŽIČ 2010: 655-657.

Bilo je također više razloga zbog kojih su hrvatski lingvonim i etnonim tijekom 18. stoljeća nazadovali, da bi do kraja stoljeća gotovo nestali. Posebno mjesto među njima pripada upravno-političkim reformama Marije Terezije i Josipa II. U razdoblju od četrdesetih do osamdesetih godina Bela krajina se izravno vezala za nova politička, obrazovna i crkvena središta u Kranjskoj, posebice za Novo Mesto (od polovine 18. stoljeća glavni grad Dolenjskog okružja s novoosnovanom gimnazijom)³² i Ljubljanu, prijestolnicu Kranjske, čija biskupija od 1787. obuhvaća i Belu krajinu.³³ Premda su kranjski susjedi Belokranjci i dalje doživljavali kao Hrvate, a oni se sami nisu osjećali „pravim“ Kranjcima, ipak su se sve manje poistovjećivali s Hrvatima, da bi naposljetku postali Slovencima. Četrdesetih godina 19. stoljeća prvi se put spominju kao „beli Kranjci“;³⁴ što je ubrzo dalo današnji naziv Belokranjci.

„Belim Kranjcima“ u ono vrijeme smatralo se i stanovništvo manjeg pograničnog područja u sjeveroistočnoj Dolenjskoj, najbližeg Zagrebu, između rijeka Save i Krke te Žumberačkog gorja, koje je prema suvremenim etnografskim izvješćima govorilo hrvatskim, odnosno slovensko-hrvatskim narječjem.³⁵ Premda se na Krško polje 1534. doselila veća grupa od osmanske najezde prebjeglih Hrvata,³⁶ a Valvasor stoljeće i pol poslije (1689.) navodi da je u blizini Krškog polja, oko Čateža, „sve već hrvatsko“;³⁷ ipak nedostaju dokazi da se tamošnje stanovništvo poistovjećivalo s Hrvatima ili da je svoj jezik nazivalo hrvatskim. Ondje su uvjeti za širenje hrvatskog imena na autohtono stanovništvo bili neusporedivo manje povoljni nego u Beloj krajini i Kostelu. Nedostajalo je napose institucionalnog oslonca, to jest domaćeg ili hrvatskog svećenstva³⁸ koje bi moglo promicati hrvatski etnonim i lingvonim.

U *Kostelu*, kutiću na jugu Kranjske uz Kupu, razlozi za širenje hrvatskog imena bili su u osnovi isti kao u Beloj krajini, a uvjeti za uspješan tijek procesa još povoljniji. Kostel je, naime, izravno graničio s prvobitnom, srednjovjekovnom

³² Franjevačka gimnazija u Novom Mestu osnovana je 1746., a Dolenjsko okružje postojalo je od 1748. do 1849.

³³ AMBROŽIČ 2010: 659-662.

³⁴ Prema dosadašnjim spoznajama, izraz „beli Kranjci“ prvi spominje Bernard Tomšič 1840. (TOMŠIČ 1840: [417]-418).

³⁵ DELIMARIČ 1845: 7-8, 15-16, 19, 31.

³⁶ Godine 1534. spominju se doseljenici Hrvati koje je na vlastelinstvu Krško netom naselio Ivan Ungnad (ÖStA, Allgemeines Verwaltungsarchiv – Finanz- und Hofkammerarchiv, Innerösterreichische Herrschaftsakten, K 22, G-31, fol. 1-2, 19. 3. 1534.; usp. ADAMČEK 1980: 258).

³⁷ VALVASOR 1689/XI: 122.

³⁸ Među tamošnjim svećenstvom nalazimo samo dvojicu Hrvata, župnika u Sv. Križu 1630. i župnika u Cerkljama početkom 19. stoljeća (NŠAL, NŠAL 572, Zapuščina Franc Pokorn, k. 375, Čatež ob Savi; k. 375, Cerklje ob Krki; k. 377, Leskovec pri Krškem; k. 382, Velika Dolina).

Hrvatskom. Štoviše, koloniziranjem njemačkog ruralnog stanovništva na područje susjedne Kočevske tijekom 14. stoljeća, taj je isturen dio Kranjske postao poput džepa između njemačkih Kočevara i Kostelcima jezično srodnog susjednog prekokupskog stanovništva u Hrvatskoj. U 16. stoljeću ta je malena pokrajina također doživjela znatne demografske promjene doseljavanjem prebjega, većinom hrvatskih katolika,³⁹ koji su hrvatsko ime mogli donijeti sa sobom. Uz to Kostelci i obližnji Hrvati s druge strane Kupe bivaju u istom stoljeću, premda neformalno, župljani iste rimokatoličke župe sa sjedištem u Kostelu.⁴⁰ Prekokupsko stanovništvo koje je samo sebe smatralo Hrvatima nije se najvjerojatnije nigdje drugdje duž toka rijeke tako izravno slilo sa stanovnicima kranjskog brijega Kupe kao upravo ovdje. Kostelska se župa tako još 1598. spominje kao (jezično odnosno etnički) hrvatska (*Croatarum*). što je uopće najranija pojava hrvatskog imena u jednoj od četiriju slovenskih pokrajina zahvaćenih procesom kroatizacije imena jezika i stanovnika.⁴¹ S obzirom na malenost Kostela, hrvatski etnonim i lingvonim nisu i tako često dokumentirani u Beloj krajini, no njihova nazočnost ukazuje na jednak razvoj kao u toj obližnjoj pokrajini. Glavni narativni izvor o hrvatskim osobinama Kostela također je Valvasorova *Slava vojvodine Kranjske* (1689.) u kojoj se Kostel ubraja u „kranjsku Hrvatsku“, a njegovim se stanovnicima pripisuju hrvatski jezik i nošnja.⁴² „Neutralni izvori“ iz prve polovine 18. stoljeća – samoopredeljenja rijetkih obrazovanih ljudi iz ovog kraja⁴³ i kazivanja stanovnika da je njihov jezik hrvatski (1721.)⁴⁴ – izravno potvrđuju Valvasorove tvrdnje. Oznaka Hrvat u kostelskih sveučilištaraca kasnije više nije dokumentirana, no oznaka jednog studenta iz Kostela kao Dalmatinca 1780. u Grazu⁴⁵ svjedoči o

³⁹ JUŽNIČ 2008: 102.

⁴⁰ Područje s druge strane Kupe u Senjskoj biskupiji ostalo je uslijed osmanskih najezda bez svećenika. Prema izvješću iz 1598., pastoralnu opskrbu davalo mu je već duže vrijeme svećenstvo Župe Kostel (AAU, ACAU, busta 774, A parte imperii, Carniola Inferiore, Arcidiaconato di Reiffniz 1498-1750, fol. 74-74v).

⁴¹ AAU, ACAU, busta 774, A parte imperii, Carniola Inferiore, Arcidiaconato di Reiffniz 1498-1750, fol. 74. Usp. KOBLAR 1892: 44.

⁴² VALVASOR 1689/XI: 147, 215, 217.

⁴³ Kad su se nakon 130 godina prekida ponovo zaredala ređenja klerika iz Kostela kod njihovog biskupa, akvilejskog patrijarha u Udinama, prvi zaređen Kostelac navodi se kao *Castelliensis in Croatia* (1722.), drugi najprije kao *Costelensis in confinibus Croatiae* (1734.), a zatim (1735.) kao *Costelensis Croatus*, odnosno *ex Croatia*, da bi treći po redu (1735.) bio *Carniolus Castelensis* (AAU, ACAU, busta 772, A parte imperii, Ordinazioni, collazioni, facultà, concessioni etc., 1722 s. p.; busta 637, Ordinazioni sacre 1721-1734, s. p., prosinac 1734.; busta 638, Ordinazioni sacre 1735-1745, s. p., 20. 2. 1735., 19. 6. 1735.).

⁴⁴ Župljani Kostela 1721. navode povjerenstvu kranjskog zemaljskog vicedoma kako su u njih nošnja i jezik hrvatski: *ist daselbsten die tracht vnd sprache kroatisch* (ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, k. 6, I/4, lit. C XVI-2/3, pag. 940, s. d., poslije 8. 5. 1721.).

⁴⁵ UBG, Handschriftensammlung, Ms-58-2, fol. 30.

povezanosti Kostela s hrvatskim prostorom. Razna izvješća s kraja 18. i početka 19. stoljeća govore samo još o posebnostima kostelskog govora i o sličnostima između ovdšnjeg stanovništva i Hrvata u jeziku, običajima i nošnji.⁴⁶

U usporedbi s Belom krajinom i Kostelom, hrvatski etnonim i lingvonim u osjetno manjoj mjeri pustili su korijene u *Prekomurju* (slovenski Prekmurje) na krajnjem sjeveroistoku današnje Slovenije, u jedinom dijelu slovenskog etničkog teritorija koji je do sloma Austro-Ugarske Monarhije pripadao ugarskoj kruni. Prekomurje do 19. stoljeća nije imalo ni zajedničko ime za pokrajinu, sve do 1919. nije bilo političko-upravna cjelina, a u pogledu rimokatoličke crkvene uprave tek 1777. sjedinjeno je u zajedničkoj novoosnovanoj Sombateljskoj biskupiji. Tu je pokrajinu od zapada prema istoku stoljećima sjekla granica Željezne (na sjeveru) i Zaladske županije (na jugu) koja je ujedno činila granicu između györske i zagrebačke biskupije. Premda je Prekomurje bilo podijeljeno na dva dijela, i sjeverni, gornji dio svećenstvom je opskrbljivao Zagreb, koji je tako funkcionirao kao duhovno središte za cijelo Prekomurje.⁴⁷ Širenje hrvatskog imena ovdje je, za razliku od Bele krajine, ponajviše djelo svećenika iz Hrvatske. Hrvatski lingvonim stigao je na to područje prirodnim putem, kajkavskim liturgijskim jezikom koji se još duboko u 17. stoljeće nazivao *slovenskim*, kako su svoj jezik zvali i Prekomurci, a do 18. stoljeća kajkavski je uopće i njihov književni jezik.⁴⁸ Osim toga, Prekomurci su se još od 16. stoljeća nalazili okruženi dvama hrvatskim entitetima: na sjeveru alohtonim Hrvatima u današnjem Gradišću (tada Zapadnoj Ugarskoj) koji su isto tako bili povezani s kajkavskim kulturnim prostorom,⁴⁹ a na jugu političkom Hrvatskom (nekadašnjom Slavonijom) koja je u 17. stoljeću *de facto* uključivala i Međimurje te tako sezala sve do prirodne granice Prekomurja na Muri.⁵⁰ Zajednička pripadnost Prekomuraca, gradišćanskih Hrvata, Međimuraca i stanovništva Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog Kraljevstva u širem političkom okviru Kraljevstva Krune Sv. Stjepana u svakom slučaju olakšavala je put širenju hrvatskog imena na prekomursko stanovništvo i njegov jezik. Drugi važan čimbenik bili su slabi kulturno-jezični kontakti Prekomurja sa Slovencima u habsburškim nasljednim zemljama Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i Goričkoj koje su se nalazile s druge strane Mure, granične rijeke između Carstva i Kraljevstva.

U matičnim knjigama sveučilišta u Grazu i Beču Prekomurce se mahom označavalo kao *Ungarus*,⁵¹ pa već stoga zaslužuje svu pozornost činjenica da su dvojica

⁴⁶ Breckerfeld oko 1790.: ARS, AS 730, Gospostvo Dol, fasc. 123, Topografija Kranjske I, pag. 239; HOFF 1808: 111.

⁴⁷ ZELKO 1993./1994: 39-48; FUJS 2004: 49-62.

⁴⁸ NOVAK 1976: 8, 17; JESENŠEK 2005: 70; OROŽEN 1994: 109-110.

⁴⁹ VALENTIĆ 1970: 21, 27, 29.

⁵⁰ BUDAK 2007: 53.

⁵¹ Vidjeti bilješku 14.

sveučilištarca iz Murske Sobote polovinom 17. stoljeća u Grazu (1649., 1650., 1666. i 1668.) opredijeljena kao Hrvati (*Croata*)⁵²; prvi od njih samo nekoliko godina poslije prvih Belokranjaca, u vrijeme kada je Murska Sobota sa čitavim sjevernim Prekomurjem bila još pod protestantskom crkvenom upravom.⁵³ Da je hrvatski etnonim doista prešao ne samo županijsku granicu već i konfesionalnu podijeljenost Prekomuraca na katolike i protestante, dokaz je tzv. Kazójeva györska crkvena vizitacija gornjeg Prekomurja iz 1698., koja predstavlja najdragocjeniji izvor o nazočnosti hrvatskog imena u toj pokrajini uopće.⁵⁴ U gornjem, tada još veoma protestantskom, Prekomurju većina svećenika, učitelja i licencijata opredijelila se kao *Croata*, a tek manji dio kao *Ungarus*. Među deklariranim Hrvatima nalazimo uz četvoricu svećenika koji su podrijetlom iz Hrvatske i petoricu domaćih ljudi iz obaju dijelova pokrajine, gornjeg i donjeg, među kojima je i učitelj evangeličke vjeroispovijedi u Košarovcima. Manje je određeno ime jezika gornjeprokomurskih župa. Sastavljen naziv *parochia slavonico-croatica* ukazuje na to da se hrvatsko ime koristilo za jezik stanovnika uz prevladavajuće slovensko.⁵⁵ Kao jezik župe, odnosno propovijedi navodi se, naime, nekoliko puta samo *s(c)lavonica*, bez *croatica*.⁵⁶ Prvi je spomen hrvatskog kao jezika propovijedi iz 1688. u Dobrovniku u donjem Prekomurju koje pripada Zagrebačkoj biskupiji,⁵⁷ a hrvatski se kao jezik župe prvi put spominje 1714. za Župu Gornja Lendava (danas Grad) u gornjem dijelu pokrajine pod Györskom biskupijom.⁵⁸

Prema svemu sudeći, hrvatsko je ime najprije počelo uzmicati u gornjem Prekomurju, gdje se, prema dosadašnjim spoznajama, zadnji put pojavljuje upravo 1714.⁵⁹ Prekomurska protestantska književnost čiji početak pada u sljedeću, 1715. godinu, svoj jezik naziva isključivo slovenskim.⁶⁰ Također ga samo kao *lingua Vandalica* (slovenski jezik) spominju katolički crkveni i drugi izvori s područja Györske biskupije.⁶¹ Ključni čin kojim je ubrzan odmak Prekomuraca od kajkav-

⁵² ANDRITSCH 1977: 177, 182; ISTI 1980: 217, 223.

⁵³ ZELKO 1996: 182.

⁵⁴ ISTI 1983: 239-296.

⁵⁵ Drugačije, posve akademsko tumačenje izraza *slavonico-croatica*, daje Gorazd Makarović (MAKAROVIĆ 2008: 69-72).

⁵⁶ ZELKO 1983: 244, 294.

⁵⁷ Nadbiskupijski arhiv Zagreb, Kanonske vizitacije, protokol br. 70/Ib, pag. 255.

⁵⁸ ZELKO 1983: 298.

⁵⁹ Isto: 298.

⁶⁰ Usp. naslove prvih prekomurskih slovenskih protestantskih knjiga (NOVAK 1976): „na slovenski jezik preložen“ (Temlin, 1715.), „slovenskomi narodi“ (Sever, 1747.), „stare prave Slovene“ (Küzmič, 1754.)

⁶¹ Tzv. Batthyányjeva vizitacija iz 1756.: Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár (SzEL), Canonica visitatio (I.I.c.), Batthyány 1, pag. 1079-1492.

skog hrvatskog kulturnog prostora predstavlja preuređenje biskupijskih granica 1777., kada je cjelokupno Prekomurje postalo dijelom novoosnovane biskupije u Sombatelju (*Subotičtu*). Uz naklonost njezina prvog biskupa Jánosa Szilyja, tri godine poslije rađa se i prekomurska katolička književnost koja se opire na protestantske uzore i na istu narječnu osnovu (gornjoprekomurski dijalekt) kao protestantska.⁶² U Szilijevoj vizitaciji iz 1778. jezik stanovnika u župama gornjeg Prekomurja naziva se konzistentno slovenski (*Vandalica*), a jezik župa donjeg, do maloprije pod zagrebačkom jurisdikcijom, isključivo je hrvatski (*Croatica*).⁶³ U takvoj se dihotomiji prvenstveno očituje donedavna pripadnost dvjema različitim biskupijama. Mađarski topografsko-etnografski opisi, naime, do potkraj 18. stoljeća samo za neka sela donjeg Prekomurja navode hrvatski jezik (*horvát*, odnosno *kroatisch*), a za većinu naselja slovenski (*vend, tót, slavonica*).⁶⁴ Hrvatski se zadnji put spominje 1811. kao jezik stanovništva triju sela Župe Dolnja Lendava (danas Lendava) uz samu današnju slovensko-hrvatsku državnu granicu na Muri.⁶⁵ Prirodna granica na Muri koja razdvaja Prekomurje i Međimurje u 19. stoljeću postaje granična crta između dvaju književnih jezika i kasnije između dvaju modernih naroda, slovenskog i hrvatskog. Valja spomenuti da razgraničenje između tih dvaju naroda i njihove današnje države jedino kod Prekomurja očito odstupa od gotovo tisućljetne granice između Svetog Rimskog Carstva i Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, zanemarimo li odstupanja u Žumberku, Marindolu i kod Čabra. Prekomurje, koje bi se po pravilu – poput razgraničenja između Čeha i Slovaka – trebalo uključiti u hrvatski nacionalni prostor, postalo je naposljetku sastavni dio slovenskog, prema kojemu je geografski više težilo.

U četvrtoj slovenskoj rubnoj pokrajini, *Prlekiji*, koja leži na sjeverozapadu slovenske Štajerske uz granicu s Prekomurjem, Međimurjem i političkom Hrvatskom, hrvatsko je ime dokumentirano samo kao lingvonim za lokalne govore, usto dosta kasno, dok ovdje nema traga hrvatskom etnonimu. Dugo je o nazočnosti hrvatskog imena bilo poznato jedino to kako su dvojica pisara pograničnog trgovišta Središće ob Dravi, na granici s Međimurjem, osamdesetih godina 18. stoljeća svoj jezik nazivali hrvatskim.⁶⁶ Jezikoslovac J. Rigler tu je činjenicu pravilno povezao proširenjem hrvatskog imena s juga na susjedni kajkavski jezični pro-

⁶² BARBARIČ 1966: 84-90; NOVAK 1976: 8, 12.

⁶³ SzEL, Canonica visitatio (I.1.c.), Szily 6, pag. 1-302; Szily 7, pag. 129-352.

⁶⁴ SZASZKÓNÉ SIN I BREINERNÉ VARGA 1996: 22-63.

⁶⁵ SzEL, can. vis. (I.1.c.) Somogy 11, pag. 114. Usp. KOVAČIČ 1926: 11. – U sljedećoj vizitaciji (1829. i 1830.) nigdje se u Prekomurju kao jezik stanovništva ne spominje hrvatski, već posvuda samo slovenski (*Vandalica*) i mađarski (SzEL, Canonica visitatio (I.1.c.) Böle 17, pag. 1-149; Böle 16, pag. 1-136).

⁶⁶ KOVAČIČ 1910: 426-427, 448.

stor na prijelazu 17. u 18. stoljeće.⁶⁷ Danas znamo da se hrvatski lingvonim nije zaustavio kod Središća, nego je obuhvatio znatno šire područje istočne Prlekije i da je dokumentiran tijekom bitno dužeg razdoblja, nešto manje od jednog stoljeća. Prvi podatak o njemu nalazimo u gradiću Ormož uz samu štajersko-hrvatsku granicu, gdje je prisežni obrazac za novoprimitljene građane vjerojatno još prije 1710. dobio naslov *Juramentum Cuius Croaticae*.⁶⁸ Najmlađi spomen hrvatskog lingvonima datira u vrijeme 1785. – 1788., a odnosi se na jezik stanovnika spomenutog trgovišća Središće.⁶⁹ U međuvremenu, između ormoškog obrasca i spomena hrvatskog jezika Središćanaca nastao je treći, najznačajniji i ujedno najrječitiji izvor, vizitacijski zapisnik Salcburškog arhidakonata između Drave i Mure iz 1760. – 1764.⁷⁰ Područje na kojem su vizitatori na osnovi iskaza svećenika i lokalnog stanovništva zabilježili prisutnost hrvatskog lingvonima (*lingua Croatica, idioma Croatica, accentus Croaticus*) može se prilično jasno odrediti granicama župa. U njega sa sigurnošću ubrajamo šest župa: Središće, Ormož, Sv. Miklavž, Velika Nedelja, Križevci i Ljutomer.⁷¹ Područje je kompaktno i ne pokriva se ni s jednim upravno-političkim, crkvenim, povijesnim ili narječnim okvirom. Prema svemu sudeći, hrvatsko je ime u Prlekiji jačalo blizinom granice Štajerske s Ugarskom (Prekomurjem i Međimurjem) i Hrvatskom, a slabilo udaljenošću od nje.

Uz prirodan čimbenik, onaj jezični, prodor su hrvatskog lingvonima ondje uvjetovali isti razlozi kao u Prekomurju: djelovanje hrvatskih i u Hrvatskoj školovanih svećenika,⁷² uporaba kajkavskog književnog jezika⁷³ te svakako utjecaj obližnjeg Varaždina kao alternativne prijestolnice Hrvatsko-Slavonskog Kraljevstva (1767. – 1776.) i napose tamošnje gimnazije gdje su se u velikom broju školovali Štajerci.⁷⁴

⁶⁷ RIGLER 1968: 667-668, 670.

⁶⁸ GOLEC 2004: 313-315.

⁶⁹ KOVAČIČ 1910: 426-427, 448.

⁷⁰ MLINARIČ 1987: 73-277.

⁷¹ Hrvatski se u vizitacijskom zapisniku spominje kao jezik „kojim se ovdje govori“ (Križevci), kojim kao jedinom vladaju dvojica kapelana (Križevci i Ljutomer), obojica rodom iz Prlekije, te kao jezik „kojemu su se prilagodili“ svećenici podrijetlom iz Kranjske i Koruške (Sv. Miklavž, Velika Nedelja, Središće). Da su se prleški „hrvatski“ (*lingua Croatica*) i kajkavski hrvatski doista smatrali istim jezikom svjedoči podatak da je kapelan kod Sv. Miklavža, rođen u okolici Ljubljane, dobro naučio hrvatski jer je nekada studirao u Varaždinu. MLINARIČ 1987: 204, 211, 222, 234, 240, 249.

⁷² U šest spomenutih župa u vrijeme sinode 1739. i dviju vizitacija, 1760. – 1764. i 1773. – 1774., ukupno je djelovalo 39 svećenika (MLINARIČ 1987: 207-225, 230-244, 299-320, 368-369, 372-373, 376-382), od kojih jedna trećina (13) podrijetlom s tog područja, trojica su došla iz Hrvatske, dvojica iz Međimurja, a petorica iz Bele krajine, ukupno 23 (59%) iz hrvatskih krajeva, odnosno s područja pod snažnim hrvatskim kulturno-jezičnim utjecajem.

⁷³ RAJH 2002: 50; RIGLER 1968: 661, 670-672.

⁷⁴ V. VRBNJAK I M. VRBNJAK 2006: 31-38. Dok je isusovačka gimnazija u Varaždinu osnovana još 1636., isusovci su gimnaziju u Mariboru otvorili tek 1758.

Odlučujuće razdoblje za odmak Prlekije od kajkavskog kulturnog i jezičnog prostora bila je zadnja četvrtina 18. stoljeća. Usporedno s crkvenim i školskim reformama Marije Terezije urodila su plodom nastojanja domaćeg svećenstva za stvaranjem posebne istočnoštajerske inačice slovenskog književnog jezika.⁷⁵ Taj pomak i druge promjene Prlekiju su naposljetku ostavile izvan kajkavsko-hrvatskog kulturnog dometa, a time je iščeznula i dotad još ne potpuno usidrena hrvatska oznaka za jezik njezina stanovništva.

Zaključak: razlozi širenja hrvatskog imena umjesto prvobitnog slovenskog u svim četirima rubnim slovenskim pokrajinama bili su slični, ali u svakoj od njih i specifični. Međusobno su se razlikovale po vremenskom okviru pojavljivanja novog imena i stupnju njegove uvriježenosti. Najranije, još potkraj 16. stoljeća (1598.), nalazimo ga u Kostelu, najkasnije, tek početkom 18. stoljeća, u Prlekiji, a najduže je dokumentirano u krajnjem južnom dijelu Prekomurja (do 1811.). Hrvatski lingvonim i etnonim bili su najčvršće usidreni u Beloj krajini i Kostelu, unutar Prekomurja primjećujemo razlike između sjevera i juga, dok je u Prlekiji dokumentiran samo lingvonim. Slabljenje i ugasnuće hrvatskog imena do kraja 18., odnosno početka 19. stoljeća bili su u svim pokrajinama povezani s više čimbenika. Pritom su vrlo važnu ulogu odigrale crkvenoupravne reforme koje su rubne slovenske pokrajine udaljile od kulturnih i obrazovnih središtva u Hrvatskoj (napose Zagreba i Varaždina) te nastanak dvaju regionalnih slovenskih književnih jezika, najprije prekomurskog, a zatim i istočnoštajerskog. Za ugasnuće hrvatskog imena bila je naposljetku odlučujuća činjenica da se područja zahvaćena prolaznom „kulturno-jezičnom kroatizacijom“ nisu integrirala u hrvatski politički prostor.

Problematika širenja i iščeznuća hrvatskog etnonima i lingvonima na slovenskom tlu detaljnije je obrađena u monografiji na slovenskom iz 2012.⁷⁶

Bibliografija

Arhivski izvori

Archiv der Universität Wien (= AUW):

Codices

Archivio Arcivescovile di Udine (= AAU):

Archivio della Curia Arcivescovile (= ACAU)

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb (= Arhiv HAZU):

Acta Croatica

---

⁷⁵ Detaljno o tom procesu: RAJH 2002.

⁷⁶ GOLEC 2012.

Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana (= ARS):

AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko

AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko

AS 730, Gospostvo Dol

AS 1074, Zbirka urbarjev

Nadbiskupijski arhiv Zagreb (= NAZ):

Kanonske vizitacije

Nadškofjski arhiv Ljubljana (= NŠAL):

NŠAL 10, ŠAL/Ž

NŠAL 572, Zapuščina Franc Pokorn

Österreichisches Staatsarchiv, Wien (= ÖStA):

Haus-, Hof- und Staatsarchiv (= HHStA):

– Fürstlich Auerspergsches Familienarchiv (= FAA)

Allgemeines Verwaltungsarchiv – Finanz- und Hofkammerarchiv:

– Innerösterreichische Herrschaftsakten

Szombathely Egyházmegyei Levéltár (= SzEL):

Canonica visitatio

Universitätsbibliothek Graz (= UBG):

Handschriftensammlung

Zentralarchiv des Deutschen Ordens, Wien (= DOZA):

Ballei Österreich

Objavljeni izvori

ANDRITSCH, Johann. 1965. *Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586-1782)*. Graz: Historische Landeskommission.

ANDRITSCH, Johann. 1977. *Die Matrikeln der Universität Graz. Band 1. 1586-1630*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Universitätsbuchdruckerei und Universitätsverlag.

ANDRITSCH, Johann. 1980. *Die Matrikeln der Universität Graz. Band 2. 1630-1662*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Universitätsbuchdruckerei und Universitätsverlag.

ANDRITSCH, Johann. 1987. *Die Matrikeln der Universität Graz. Band 3. 1663-1710*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Universitätsbuchdruckerei und Universitätsverlag.

ANDRITSCH, Johann. 2002. *Die Matrikeln der Universität Graz. Band 4. 1711-1765*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Universitätsbuchdruckerei und Universitätsverlag.

GALL, Franz. 1956. *Die Matrikel der Universität Wien. I. Band. 1377-1450*. Graz: Herman Böhlhaus Nachf. Verlag.

- GALL, Franz, Hermine PAULHART. 1974. *Die Matrikel der Universität Wien. IV. Band. 1579/II-1658/59*. Wien: Herman Böhlau Nachf.
- GALL, Franz, Marta SZAIVERT. 1975. *Die Matrikel der Universität Wien. V. Band. 1659/60-1688/89*. Wien: Herman Böhlau Nachf.
- GALL, Franz, Willy SZAIVERT. 1971. *Die Matrikel der Universität Wien. III. Band. 1518/II-1579/I*. Wien: Herman Böhlau Nachf.
- MÜHLBERGER, Karl, Walter SCHUSTER. 1993. *Die Matrikel der Universität Wien. VI. Band. 1689/90-1714/15*. Wien: Böhlau Verlag.
- SZAIVERT, Willy, Franc GALL. 1967. *Die Matrikel der Universität Wien. II. Band. 1451-1518/I. Text*. Graz: Herman Böhlau Nachf. Verlag.
- SZASZKÓNÉ SIN, Aranka, Ildiko BREINERNE VARGA. 1996. *Magyarország Történeti Helységnévtára. Zala Megye (1773-1808). I.-II.* Budapest: Veszprémi Akadémiai Bizottság Településtörténeti Munkabizottsága közreműködésével.
- VOLČJAK, Jure. 2010. *Ordinacijska protokola Goriške nadškofije 1750-1824. 1. del: 1750-1764*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- VOLČJAK, Jure. 2012. *Ordinacijska protokola Goriške nadškofije 1750-1824. 2. del: 1765-1824*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- ZELKO, Ivan. 1983. Gradivo za prekmursko cerkveno zgodovino. U *Acta ecclesiastica Sloveniae 5. Miscellanea*, ur. France M. Dolinar, 227-320. Ljubljana: Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkev.

Literatura

- ADAMČEK, Josip. 1980. *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber.
- AMBROŽIČ, Matjaž. 2010. Cerkenoupravna zgodovina Bele krajine. *Kronika* 58: 647-674.
- BARBARIČ, Štefan. 1966. Oris književnega razvoja severovzhodne Slovenije do sredine 19. stoletja. U *Panonski zbornik*, ur. Franc Zadavec, 72-103. Murska Sobota: Pomurska založba.
- BARLE, Janko. 1899. Slovenski duhovniki v zagrebški škofiji. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* IX: 102-109, 125-133.
- BARLE, Janko. 1901. Nekoliko podatkov za zgodovino belokranjskih župnij. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* XI: 49-69.
- BUDAK, Neven. 2000. Der Einfluss der Migrationen auf die Veränderung der ethnischen Selbstidentifikation im Raum des Mittelalterlichen Slawoniens. U *Internationales kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 1997 (Trakošćan, 1.-4. Juli 1997). Verfestigungen und Änderungen der ethnischen Strukturen im pannonischen Raum von 1526-1790*, ur. Božena Vranješ-Šoljan, 5-21. Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet.
- BUDAK, Neven. 2007. *Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku*. Zagreb: Barbat, Leykam international.

- ČRNIVEC, Živka. 1999. *Ljubljanski klasiki 1563-1965*. Ljubljana: Maturanti Klasične gimnazije (1941-1958).
- DELIMARIČ, Milanko [pravo ime Jurij Kobe]. 1845. Beli Krajnci unikraj Kerke in Save od Kostanjevice do Jesenic. *Kmetijske in rokodelske novice* III, 7-8, 15-16, 19, 31.
- FUJS, Metka, 2004. Prekmurje – podoba prostora. Prekmurje – Picture of Region. *Podravina* 3: 49-62.
- GOLEC, Boris. 2004. Neznana starejša uradovalna slovenica s Štajerskega (1677-1803). *Arhivi* 27: 307-321.
- GOLEC, Boris. 2012. *Nedokončana kroatizacija delov vzhodne Slovenije med 16. in 19. stoletjem. Po sledih hrvaškega lingvonima in etnonima v Beli krajini, Kostelu, Prekmurju in Prlekiji*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU.
- GRAFENAUER, Bogo. 1978. *Zgodovina slovenskega naroda. I. zvezek. Od naselitve do uveljavljanja frankovskega reda (z uvodnim pregledom zgodovine slovenskega ozemlja do naselitve alpskih Slovanov)*. Tretja izdaja. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- GRAFENAUER, Bogo. 1979. Samova „država“ in država karantanskih Slovencev. *Zgodovina Slovencev*, 111-122. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- HOFF, Heinrich Georg. 1808. *Historisch-statistisch-topographisches Gemaeilde vom Herzogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien. Zweyter Theil*. Laibach: Johann Retzer.
- JESENŠEK, Marko. 2005. Zgodovinska dinamika prekmurskega jezika. U *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost. Zbornik mednarodnega znanstvenega srečanja. Murska Sobota, 14. in 15. julij 2003*, ur. Jože Vugrinec, 69-80. Murska Sobota: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci.
- JUŽNIČ, Stanislav. 2008. *Zgodovina Kostela 1500-1900*. Kostel: Občina Kostel.
- KOBLAR, Anton. 1892. Drobtinice iz furlanskih arhivov. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* II: 30-92.
- KOS, Dušan. 1991. *Urbarji za Belo krajino in Žumberk (15.-18. stoletje)*. Ljubljana: SAZU, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa.
- KOS, Milko. 1933. K postanku ogrske meje med Dravo in Rabo. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 28: 144-153.
- KOSI, Miha. 2008. „Onstran gore, tostran Ogrske“ (Bela krajina v poznem srednjem veku). U *Črnomaljski zbornik. Zbornik historičnih razprav ob 780-letnici prve omembe naselja in 600-letnici prve omembe Črnomlja kot mesta*, ur. Janez Weiss, 119-157. Črnomelj: Občina Črnomelj.
- KOVAČIČ, Franc. 1910. *Trg Središče. Krajepis in zgodovina z zemljevidom središke občine, z desetimi slikami v tekstu in 24 tablicami*. Maribor: Zgodovinsko društvo za Sl. Št.
- KOVAČIČ, F[ranc]. 1926. Gradivo za prekmursko zgodovino. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 21: 1-20.
- MAKAROVIČ, Gorazd. 2008. *Ko še nismo bili Slovenci in Slovenke. Novoveške etnične identitete pred slovensko narodno zavestjo*. Ljubljana: Slovenska matica.

- MLINARIČ, Jože. 1987. *Župnije na slovenskem Štajerskem v vizitacijskih zapisnikih arhidiakonata med Dravo in Muro 1656-1774*. Ljubljana: Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkve.
- NOVAK, Vilko. 1976. *Izbor prekmurskega slovstva*. Ljubljana: Zadruga katoliških duhovnikov.
- OROŽEN, Martina. 1994. Košičev prispevek k zvrstnemu oblikovanju knjižne prekmurščine. U *Košič in njegov čas. Zbornik razprav o Jožefu Košiču*, ur. Zinka Zorko, Marija Bajzek, Stjepan Lukač, 104-127. Budimpešta: Košičev sklad.
- PETRIĆ, Hrvoje. 2009. O Kranjcima i „Slovincima“ ili Slavoncima (Slovincima) u Križevačkoj županiji te Varaždinskom generalatu od kraja 16. do početka 18. stoljeća. *Cris XI*: 30-47.
- PETRIĆ, Hrvoje. 2012. *Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću*. Samobor-Zagreb: Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Meridijani.
- POKORN, Franc. 1908. *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*. Ljubljana: Knezo-škofijski ordinariat ljubljanski.
- RADOVANOVIČ, Sašo. 1995. Duhovščina med leti 1645 in 1700 v slovenskih župnijah arhidiakonata med Dravo in Muro. *Zbornik soboškega muzeja 4*, ur. Janez Balažic, 37-75. Murska Sobota: Pokrajinski muzej.
- RAJH, Bernard. 2002. *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika*. Maribor: Slavistično društvo.
- RAJHMAN, Jože. 1986. *Pisma Primoža Trubarja*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- RAMOVŠ, Fran. 1935. *Historična gramatika slovenskega jezika. VII. Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska založba.
- RIGLER, Jakob. 1968. Jezikovnokulturna orientacija Štajercev v starejših obdobjih. U *Svet med Muro in Dravo. Ob 100-letnici 1. slovenskega tabora v Ljutomeru*, ur. Viktor Vrbnjak, 661-681. Maribor: Obzorja.
- ROTAR, Janez. 1988. Viri Trubarjevega poimenovanja dežel in ljudstev in njegova dediščina. *Zgodovinski časopis 42*: 315-361.
- SAKRAUSKY, Oskar. 1989. *Primus Truber. Deutsche Vorreden zum slowenischen und kroatischen Reformationswerk*. Wien: Evangelischer Presseverband.
- STOPAR, Ivan. 2004. *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. II. Dolenjska. Bela krajina*. Ljubljana: Viharnik.
- TOMŠIČ, Bernard. 1840. Gebräuche der Weinizer bei den Hochzeiten. *Carniolia III*: [417]-418, [421]-422.
- TRDINA, Janez. 1912. *Izprehod v Belo Krajino*. Ljubljana: L. Schwentner.
- VALENTIĆ, Mirko. 1970. *Gradišćanski Hrvati od XVI stoljeća do danas*. Zagreb: Povijesni muzej.
- VALVASOR, Johann Weichard. 1689. *Die Ehre deß Hertzogthums Crain, I-XV*. Laybach.

- VRBNJAK, Viktor, Metka VRBNJAK. 2006. Štajerci na varaždinski gimnaziji. *Zgodovinski zapisi* III: 31-38.
- WEISS, Janez. 2010. Reformacija na Metliškem. Prispevek k celovitejšemu razumevanju pojava protestantizma na Slovenskem. *Kronika* 58: 685-712.
- WEISS, Janez. 2011. Gregor Vlahovič (1523-1581), življenje in delo predikanta na meji cesarstva. *Arhivi* 34: 251-274.
- WEISS, Janez. 2016. Zgodbe z meje imperija. Grad Vinica in Semeniči, začetki in prvi posestniki v luči novih arhivskih virov. *Kronika* 64: 165-184.
- ZELKO, Ivan. 1993/1994. Cerkvenoupravni položaj Slovenske krajine od 798 do 1958. *Zbornik soboškega muzeja* 3, ur. Metka Fujs, 39-48. Murska Sobota: Pokrajinski muzej.
- ZELKO, Ivan. 1996. *Zgodovina Prekmurja. (Izbrane razprave in članki)*. Murska Sobota: Pomurska založba.

The Spread of the Croatian Ethnonym and Linguonym to the Slovene Population of the Present-Day Eastern Slovenia Between the 16th and Early 19th Centuries and Their Disappearance

This study uses comparative methods and the broadest possible spectrum of sources to shed some light on the reasons for the emergence and disappearance of the Croatian name in four Slovene border regions (Bela krajina, Kostel, Prekmurje and Prekija) during the “pre-national period”. The unconnected and fairly unknown facts to date have confirmed the assumption that the Croatian linguonym and ethnonym were secondary everywhere, and that they became temporarily established instead of the original Slovene name, which, at that time, was a name with “pre-national” content that was also used in a large portion of the present-day Croatian territory. The spreading of the use of the Croatian name to the Slovene border regions was part of a broader and long-lasting process of Croatization of the names of the language and inhabitants of medieval Slavonia. This was triggered by tectonic geopolitical changes resulting from the Ottoman conquests in the Balkans and the Pannonian plain during the 15th and 16th centuries.

The decline and disappearance of the Croatian name by the end of the 18th or beginning of the 19th century is related to several factors. A very important role was played by the 18th-century political and ecclesiastical administrative reforms that pulled the aforementioned Slovene border regions away from Croatian cultural and educational centres, and by the emergence of two regional Slovene standard languages: the Prekmurje standard and the eastern Styrian standard. The fact that these regions were not integrated into the Croatian political environment was ultimately decisive for the disappearance of the Croatian name.

The issues of this study are discussed at greater length and in more detail in the Slovenian monograph *Nedokončana kroatizacija delov vzhodne Slovenije med 16. in 19. stoletjem* (Ljubljana, 2012).

Key words: Croats, Slovenes, Croatian ethnonym, Croatian linguonym, eastern Slovenia, identity, language, Bela krajina, Prekmurje.

Ključne riječi: Hrvati, Slovenci, hrvatski etnonim, hrvatski lingvonim, istočna Slovenija, identitet, jezik, Bela krajina, Prekomurje.

Boris Golec
Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
bgolec@zrc-sazu.si

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

49

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2017.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 49

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor

Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)
Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by
Tiskara Zelina d. d., Sveti Ivan Zelina

Naklada / Issued
250 primjeraka / 250 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*